

14.11.2002

1849/4/02

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Tarkastaja Kristian Holman

SUHTEELLISUUSPERIAATTEEN MERKITYS JA VÄLINEIDEN ASIANMUKAISUUS VOIMA-KEINOJA KÄYTETTÄESSÄ

1

KANTELU

A ja B arvostelevat 30.7.2002 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelukirjoituksessa Lappeenrannan kihlakunnan vanhempien konstaapeleiden C:n ja D:n menettelyä ja käyttäytymistä kantelijoihin kohdistuneessa kiinniottotilanteessa.

Kantelijat pyytävät oikeusasiamiestä tutkimaan, menettelivätkö poliisimiehet lainvastaisesti heihin kohdistuneessa kiinniottotilanteessa.

Lisäksi kantelussa arvostellaan sitä, että poliisilaitokselta ei ollut vastattu kantelijoiden tekemän "reklamaation" johdosta annettua vastausta koskevaan uuteen "reklamaatioon".

2

SELVITYS

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian työjärjestykseen perustuvan asiajaon mukaan asia kuuluu apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautiolle.

Lappeenrannan kihlakunnan poliisipäällikkö --- toimitti pyynnöstäni tänne selvityksen ja antoi lausunnon. Selvityksen asiassa ovat antaneet ylikomisario E sekä vanhemmat konstaapelit C ja D. Lausunto ja selvitykset ovat kantelupäätöksen liitteenä.

3

RATKAISU

3.1

Tapahdumat

Saadun selvityksen mukaan 24.11.2001 --- poliisille on ilmoitettu asunnosta kantautuvasta kovasta metelistä A:n ja B:n asunnossa. Paikalle ovat menneet Lappeenrannan poliisilaitoksen vanhemmat konstaapelit C ja D.

Poliisit kertovat selvityksessään menneensä asunnon oven taakse, josta musiikki kuului ja koputtaneensa oveen useita minuutteja ennen kuin ovi oli avattu heille. Oven avaaja, B oli ohjattu asunnosta ulos talon rappukäytävään vanhemman konstaapelin C:n mennessä sisälle asuntoon hiljentämään musiikin. A oli tuolloin ollut asunnossa sisällä.

Poliisit päättivät ottaa kiinni A:n ja B:n. Vanhempi konstaapeli D perustelee selvityksessään päätöstä kiinniottamiselle seuraavasti: "*Koska myös huoneessa sisällä oleva A oli siinä määrin*

päihtynyt ja tilanne muutoinkin sekava, päätimme viedä molemmat putkaan. Poliisikokemukseni mukaan häiriö olisi muuten todennäköisesti toistunut". Myös vanhempi konstaapeli C toteaa selvityksessään, että kiinniottaminen oli perustunut häiriön tasoon sekä siihen, ettei poliisimiehillä ollut takeita siitä, ettei musiikin kuuntelua olisi jatkettu poliisin poistuttua paikalta.

Poliisimiesten kuljettaessa B:tä kohti poliisiautoa, tämä oli tarttunut kiinni rappukäytävän porraskaiteeseen ja kieltäytynyt irrottamasta otettaan siitä, jotta poliisiautoon kuljetus olisi voinut jatkua. Tällöin vanhempi konstaapeli C oli selvityksensä mukaan "näpäyttänyt" B:tä sormille kädessään olleella Maglite-merkkisellä sauvavalaisimella, jotta hän irrottaisi otteensa porraskaiteesta. Toimenpiteen seurauksena B olikin irrottanut otteensa porraskaiteesta.

Poliisilaitoksella tapahtumasta laadittujen kirjaamisjäljennösten mukaan A ja B on otettu kiinni poliisilain 14 §:n 3 momentin perusteella. Perusteluna molempien kiinniottamiselle on kirjattu "päihtyneenä häiriöksi". Ylikomisario E kertoo selvityksessään, että A:n ja B:n aiheuttamaa äänen voimakkuutta ja tilannetta on kuvattu poliisin laatiman tehtävälmoituksen selostusosassa seuraavasti: *"Aiheuttivat tahallisesti metelin, jota aiemmin ei ole kuultu. Ikkunat vavahtelivat ja kukkaruukut tärisivät. Ja tietysti päissään kuin Ellun kana".*

A ja B oli otettu kiinni 24.11.2001 klo 06.00 ja heidät oli päästetty vapaaksi 24.11.2001 klo 12.20.

Kantelijat tekivät poliisin menettelystä "reklamaation" Lappeenrannan kihlakunnan poliisilaitokselle. Poliisilaitokselle osoitettu "reklamaatio" on tässä yhteydessä tulkittu hallintokanteluksi.

Kantelijat tekivät poliisilaitokselta kanteluasiassa antamasta päätöksestä uuden "reklamaation", jossa pyydettiin tarkentamaan jo aiemmin poliisilaitokselta saatua vastausta. Lappeenrannan poliisilaitos ei vastannut tähän kirjeeseen.

3.2

Oikeudellinen arviointi

3.2.1

Kiinnioton peruste

Poliisilain 14 §:n 2 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus poistaa kotirauhan suojaamalta alueelta siellä luvallisesti oleskeleva henkilö, jos tämä häiritsee muiden henkilöiden kotirauhaa ja on perusteltua syytä epäillä, että häirintä toistuu. Pykälän 3 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus ottaa häiritsijä kiinni ja pitää tämä säilössä, jos poistamisella ei todennäköisesti voitaisi estää häiriön toistumista. Kiinni otettua saa pitää säilössä vain niin kauan, kuin on todennäköistä, että häiriö toistuu, kuitenkin enintään 12 tuntia kiinniottamisesta.

Poliisilain 2 §:ssä on säädetty poliisin toiminnan yleisistä periaatteista. Poliisin toimenpiteiden on ensinnäkin oltava perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Toisaalta poliisin on ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrittävä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Poliisi ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää, kuin poliisin tehtävän suorittamiseksi on tarpeen.

Saadun selvityksen perusteella katson, että A:n ja B:n käyttäytyminen on ollut sellaista, että poliisilla on ollut oikeus poliisilain 14 §:n mukaisesti puuttua heidän aiheuttamaansa häiriöön. On ilmeistä, että A:n asunnosta kuulunut musiikki on häirinnyt heidän naapureidensa yörauhaa, koska poliisia on pyydetty puuttumaan asiaan. Tätä käsitystä tukee myös tapahtuma-aika, varhainen aamuyö sekä vanhemman konstaapelin D:n selvitys, jossa todetaan että A:n ja B:n asunnosta oli tullut usei-

ta ilmoituksia kovasta metelistä.

Poliisilain 2 §:n 2 momentissa ilmaistun niin sanotun suhteellisuusperiaatteen mukaan poliisimiesten on mitoitettava toimintansa oikein. Oikeana mittana voidaan yleensä pitää kohtuullisuutta, eli käytettävien keinojen ja tavoitteiden välillä on oltava hyväksyttävä suhde. Suhteellisuusperiaate on otettava huomioon erityisesti puuttuttaessa ihmisen henkilökohtaiseen vapauteen, joka on hänen keskeisempiä perusoikeuksiaan.

Virkapukuisten poliisimiesten saapuminen yöllä käsittää jo sellaisenaan melko näkyvän ja tuntuva puuttumisen asunnossa oleskelevien elämään. Yleisen kokemuksen mukaan tällaisella asiaan puuttumisella voidaan vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen. Asiassa jää selvittämättä, millä tavoin poliisipartio on kokenut tilanteen tapahtumapaikalla vanhemman konstaapelin D:n kuvaamalla tavoin "epäselväksi", että molempien asunnossa oleskelleiden henkilöiden kiinniottaminen katsottiin aiheelliseksi. D toteaa myös selvityksessään, että hänen poliisikokemuksensa mukaan häiriö olisi todennäköisesti toistunut. Totean, että huolimatta poliisikokemuksen tuomasta toimintavarmuudesta ja taidosta ennakoita tilanteiden toistuvuutta, poliisin on suoritettava aina tapauskohtainen harkinta sen suhteen voidaanko jokin tavoite - kuten tässä tapauksessa häiriön toistumisen estäminen - saavuttaa käyttämällä lievimpiä mahdollisia keinoja. Selvitys ei nähdäkseni anna viitteitä siitä, että asunnossa olleet henkilöt olisivat kieltäytyneet noudattamasta poliisin mahdollista käskyä lopettaa häiriön aiheuttaminen. Mielestäni mahdollista olisi myös ollut esimerkiksi selvittää, oliko välttämätöntä ottaa kiinni molemmat asunnossa oleskelleet henkilöt.

Tässä tapauksessa voidaan siis esittää kysymys siitä, olisiko suhteellisuusperiaatteen noudattaminen tässä tapauksessa puoltanut niin ankaran keinon käyttämistä, kuin mitä poliisimiehet kohdistivat A:han ja B:hen eli ottivat heidät kiinni ja veivät säilöön. Kysymys on kuitenkin tulkinnanvarainen, koska poliisilain 14 § jättää yksittäistapauksessa poliisimiehelle jonkin verran harkinnanvaraa eikä poliisin keinovalintaan vaikuttaneita seikkoja ole jälkikäteen edes mahdollista yksityiskohtaisesti selvittää ja arvioida. Käytettävissä olevan aineiston perusteella ei voidakaan osoittaa, että tässä tapauksessa harkintavalta olisi ylitetty tai sitä olisi käytetty väärin.

Kiinnitän kuitenkin yleisesti huomiota siihen, että tällaisessa tilanteessa täytyy harkita ensisijaisesti kaikkien kiinniottamista lievempien keinojen käyttämistä asian hoitamiseksi.

Saatan tämän käsitykseni Lappeenrannan kihlakunnan poliisilaitoksen tietoon.

3.2.2

Voimakeinojen käyttäminen

Poliisilain 27 §:ssä säädetään poliisimiehen voimakeinojen käytöstä. Poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus muun muassa vastarinnan murtamiseksi ja kiinniottamisen toimittamiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnanvaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Poliisimiehen voimakeinojen käyttöä ohjaavat lisäksi poliisilain 2 §:ssä säädetyt poliisin toiminnan yleiset periaatteet. Poliisin toimenpiteet on muun muassa suoritettava aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa, kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Poliisilain 27 § ei luo toimivaltaa poliisille, vaan tässä tapauksessa poliisimiehet ovat kohdistaneet voimaansa Lasse Kultaseen poliisilain 14 §:ssä säädetyin kiinniottamisen toimittamiseksi, kuten

edellä kohdassa 3.2.1 olen todennut.

Kantelukirjoitus ja vanhempien konstaapeleiden C:n ja D:n selvitykset ovat osittain yhdenmukaiset B:n kiinniottotilanteen osalta, eli B oli ottanut kiinni porraskaiteesta siten että kiinniotto ja poliisiautoon kuljettaminen oli estynyt. Vanhempi konstaapeli C oli käyttänyt kädessään ollutta Maglite-merkistä sauvavalaisinta saadakseen B:n irrottamaan otteensa porraskaiteesta. Kertomuksissa on ristiriitaa siltä osin kuin poliisimiehet kertovat selvityksissään, että C oli "näpäyttänyt" tai "napauttanut" B:tä sormille. Kantelukirjoituksessa sen sijaan kerrotaan poliisin "pamputtaneen" ja "lyöneen" B:tä käteen useamman kerran sillä seurauksella että käteen on väitetty aiheutuneen pysyvä kosmeettinen vamma.

Voimankäytön puolustettavuus on aina harkittava tilannekohtaisen kokonaisarvostelun perusteella. Kokonaisarvosteluun vaikuttavina tekijöinä mainitaan tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus ja käytettävissä olevat voimavarat, jotka kaikki on suhteutettava keskenään asianmukaisesti.

Poliisin toimintatapaa on arvioitava sen perusteella, mitä havaintoja poliisi teki tapahtumahetkellä ja millaisiin ratkaisuihin poliisi päätyi tekemiensä havaintojen perusteella ja mitä vaihtoehtoja tehdyille ratkaisuille tapahtumahetkellä oli olemassa.

Saadun selvityksen mukaan poliisimiesten lähtiessä kuljettamaan B:tä kohti poliisiautoa, hän oli tarrannut kiinni porraskaiteeseen eikä suostunut irrottamaan otettaan. Saatu selvitys antaa siis viitteitä siitä, että B:tä on pyritty saamaan irrottamaan otteensa porraskaiteesta ensin muulla tavoin, ennen kuin on turvauduttu voimakeinoihin, mikä sinänsä onkin hyväksyttävä edellytys astetta ankaramman voimakeinon käytölle.

Sisäasiainministeriön 8.1.2001 antaman poliisin voima- ja suojavälineitä koskevan määräyksen (SM-2001-6/Tu-417) mukaan poliisin voimankäyttökeinoja ovat mm. fyysinen voimankäyttö ilman voimavälineitä ja ampuma-asetta lievemmat voimankäyttövälineet, joihin voidaan katsoa kuuluvaksi esim. poliisin käyttämä patukka. Vaikkakaan sisäasiainministeriön määräyksessä ei ole voimankäyttövaihtoehtoja asetettu keskenään hierarkkiseen tai ajalliseen järjestykseen, voidaan yleisesti todeta pääperiaatteena olevan, että ensin tulee valita voimakeinoista lievin mahdollinen, jota tulee käyttää vähiten haittaa ja vahinkoa tuottavalla tavalla, jotta ensisijainen virkatehtävä saadaan suoritetuksi. Katsonkin, että fyysisen voimankäytön käyttäminen ilman voimankäyttövälineitä olisi ollut em. suhteellisuusperiaatteen valossa hyväksyttävämpi menettely vastarinnan murtamiseksi kuin sauvavalaisimen käyttäminen patukan käyttöä muistuttavalla tavalla voimankäyttövälineenä.

Ylikomisario E on todennut selvityksessään voimakeinojen vaihtoehtoja arvioidessaan, että mikäli B:n otetta kaiteesta olisi irrotettu kädestä tai sormista vääntämällä tai (varsinaisella) patukalla lyömällä tai napauttamalla, olisivat nekin toimenpiteet melkoisella varmuudella aiheuttaneet kipua tai jälkiä. En voi yhtyä E:n näkemykseen siitä, että väitetty seuraamus olisi syntynyt joka tapauksessa käytetyin voimakeinon laadusta huolimatta.

Totean myös voimankäytön toteuttamisen osalta seuraavaa.

Poliisiasetuksen 18 §:n mukaan valtio varustaa poliisimiehen tehtävien edellyttämällä voimankäyttö- ja suojavälineillä. Käytettäessä henkilöön kohdistuvia voimakeinoja poliisilain 27 §:n 1 momentin mukaisesti ei saa käyttää muita voimankäyttövälineitä kuin sellaisia, joiden käyttöön poliisimies on saanut koulutuksen.

Sisäasiainministeriön antaman määräyksen mukaan poliisin virkakäyttöön hyväksytyjä patukoita

ovat kumina ja lasikuituinen patukka sekä metallirakenteinen teleskooppipatukka. Maglite-sauvalaisinta ei ole tarkoitettu poliisin voimankäyttövälineenä käytettäväksi patukaksi, vaikka se onkin jossakin määrin rinnastettavissa muodoltaan ja teholtaan poliisin käyttämään patukkaan.

Kuten poliisiasetuksessa todetaan, voimankäyttövälineen käyttöoikeuden edellytyksenä on sen käyttöä koskeva koulutus. Tätä näkemystä puoltaa myös poliisilakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 57/1994 vp) mainittu voimankäyttötavan suoritusvarmuuden ja seurausten ennustettavuuden edellytys, joka voidaan nähdäkseni saavuttaa vain riittävällä koulutuksella sekä nimenomaiseen tarkoitukseen soveltuvilla välineillä.

Saadun selvityksen perusteella katson, että vanhemman konstaapelin C:n menettelyä voidaan arvostella B:n passiiviseksi vastarinnaksi luonnehdittavaan käytökseen nähden ylimitoitetuksi. Totean C:n lisäksi käyttäneen voimakeinon toteuttamiseen välinettä joka ei ole siihen tarkoitettu.

Koska kantelukirjoituksessa C:n menettelystä aiheutuneiksi väitetystä seuraamuksista ei ole saatavissa riidatonta selvitystä, tyydyn ainoastaan kiinnittämään C:n huomiota vastaisen varalle suhteellisuusperiaatteen noudattamisen tärkeyteen voimakeinojen käytössä ja asianmukaisten välineiden käyttämiseen voimakeinon toteuttamisessa. Tässä tarkoituksessa toimitan hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

3.2.3

Poliisin kielenkäyttö

Saadussa selvityksessä on kuvattu tilannetta lainaamalla poliisin tehtävälmoituksen selostusosaan kirjattua mainintaa: "Aiheuttivat tahallisesti metelin, jota aiemmin ei ole kuultu. Ikkunan vavahtelivat ja kukkaruukut tärisivät. Ja tietysti päissään kuin Ellun kanat".

Poliisin laatimasta tehtävälmoituksesta ilmenevä maininta "Ja tietysti päissään kuin Ellun kanat" on mielestäni epäasiallinen ilmaisu kuvaamaan asiakkaan käyttäytymistä ja saattaa häntä loukata. Vaikkakaan ilmaisu ei ole poliisin kielenkäyttöön mielestäni sopiva, en pidä sitä sillä tavoin virheellisenä, että asia antaisi minulle aiheita enempiin toimenpiteisiin. Olen tässä arviossani ottanut huomioon myös sen, että maininta on kirjattu pääasiallisesti poliisin sisäiseen käyttöön tarkoitettuun tietojärjestelmään.

3.2.4

Kirjeeseen vastaaminen

Kantelun liitteistä ilmenee, että Lappeenrannan kihlakunnan poliisilaitos on vastannut A:lle ja B:lle poliisilaitokselle aikaisemmin lähetettyyn 24.11.2001 päivättyyn kirjeeseen. Kantelijoiden laatimassa 1.1.2002 päivätyssä ylikomisariolle E:lle osoittamassa uudessa kirjeessä on mielestäni ollut kyse asiallisesti ottaen samasta asiasta.

Ylikomisario E kertoo selvityksessään, ettei hän katsonut enää aiheelliseksi vastata kantelijoiden tekemään toiseen reklamaatioon, koska hän oli ensimmäisessä vastauksessaan selvittänyt asiaa riittävästi.

Omana kannanottonani totean hyvään hallintotapaan kuuluvan, että viranomaiset ja virkamiehet vastaavat heille osoitettuihin kirjoituksiin. Jos samaan asiaan on jo vastattu eikä uudessa kirjoituksessa ole esitetty asiasta uutta, vastaus voi olla vain tämän toteava. Vastaaminen on tällöinkin tarpeen varsinkin jos kirjoittaja näyttää katsovan, että hänellä on ollut uutta esitettävää. E on itsekin todennut, että hän olisi voinut vastata myös uuteen kirjoitukseen toteamalla, että se ei anna aiheita

uusiin kannanottoihin. Ylikomisario E:lle 1.1.2002 osoitetun kirjoituksen sisältö ja E:n esittämä huomioon ottaen asia ei anna aihetta enempiin toimenpiteisiin.

3.3

Toimenpiteet

Saatan edellä kohdassa 3.2.1 mainitun käsitykseni suhteellisuusperiaatteen noudattamisen merkityksellisyydestä vastaisen varalle vanhempien konstaapeleiden C:n ja D:n tietoon. Lisäksi kiinnitän samassa tarkoituksessa kohdassa 3.2.3 ilmenevällä tavalla vanhemman konstaapelin C:n huomiota niin ikään suhteellisuusperiaatteen merkitykseen voimakeinojen käytössä ja välineiden asianmukaisuuteen voimakeinoja käytettäessä. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennökset tästä päätöksestäni heille tiedoksi.

Lisäksi lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi Lappeenrannan kihlakunnan poliisipäällikölle.

Kantelukirjoituksen liitteet palautetaan oheisena.